

**ВИКОРИСТАННЯ ТЕОРІЇ ГРАФІВ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ
ПРОСТОРОВИХ ЗАКОНОМІРНОСТЕЙ ПРОЦЕСІВ ФОРМУВАННЯ
НАСЕЛЕННЯ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Пилипенко І.О.

*Херсонський державний університет, м. Херсон, вул. 40 років
Жовтня, буд. 27, тел. 8(0552)326754, e-mail: glutsenko@ksu.kherson.ua*

В результаті проведеної типології адміністративних одиниць Херсонської області за показниками відтворення населення, виділено два типи – Центр та Периферійний. Різниця між ними настільки значуща, що автор взяв на себе сміливість вичлиніти із традиційної для суспільної географії тричленної схеми полупериферію. Наводимо головні характеристики виявлених типів.

Тип І. Центр. До нього відносяться: Білозерський, Верхньорогачицький, Генічеський, Голопристанський, Скадовський і Цюрупинський райони та міста Каховка, Нова Каховка та Херсон. Загалом можна відзначити, що для типу характерним є такі показники формування чисельності населення: народжуваність, як і в цілому по області, має невисокі показники і суттєво не відрізняється від середньообласного; смертність має подібні до середньообласних значення, що в сукупності із показниками народжуваності формує в типі середній по регіону природний приріст. Тип відрізняється високим позитивним сальдо внутрішньорегіональних міграцій, в той час як зовнішньорегіональний напрямок характеризується показником, середньозважено близьким до нуля. В зв'язку із переважанням зовнішньорегіональних міграцій загальне для типу сальдо також дорівнює нулю. В цілому слід відзначити, що хоча для типу притаманним є скорочення населення, його обсяги значно менші за середньообласний рівень.

Підтип 1.1. До його складу входять Голопристанський, Скадовський та Генічеський райони і міста Каховка, Нова Каховка та Херсон. Для підтипу характерним є близькі до середнього по регіону показники природного приросту та його складових, позитивне сальдо внутрішньорегіональних міграцій. Загальне сальдо міграцій, завдяки високим від'ємним результатам зовнішньорегіональних рухів населення, залишається також негативним. Сукупність взаємодії природного та механічного руху призвела до того, що для підтипу притаманним є скорочення населення в обсягах, трохи менших за загальнообласний показник.

Підтип 1.2. До його складу віднесемо один адміністративний район – Верхньорогачицький. Показник народжуваності майже не відрізняється від загального, тоді як смертність характеризується найбільшими в області показниками, що формує відповідно самий високий показник депопуляції. В той же час, позитивне сальдо внутрішніх міграцій – одне з найбільших в області, хоча зовнішній потік емігрантів превалює, формуючи від'ємне загальне сальдо (воно відносно і невисоке, за ним район переважає навіть обласний центр). Загалом формується скорочення чисельності населення трохи менше за середньообласний показник. Слід відзначити, що цей район є практично єдиним, де природний рух є головною складовою формування чисельності населення.

Підтип 1.3. Проведена кластеризація дозволила виділити підтип у складі Білозерського і Цюрупинського районів та міста Каховки. Підтип є єдиним, в якому спостерігається найменша депопуляція населення, позитивне внутрішньорегіональне сальдо міграцій, нульове сальдо зовнішніх міграцій, і як наслідок, зростання чисельності населення за рахунок позитивного руху населення.

Тип II. Периферійний

До складу цього типу відносяться райони, які займають периферійне та глибинне положення в Херсонській області, а саме: Бериславський,

Великоолександрівський, Каланчацький, Новотроїцький, Горностаївський, Каховський, Великолепетиський, Високопільський, Нижньосірогозький, Нововоронцовський, Чаплинський та Іванівський райони. В цілому для адміністративних одиниць типу характерними рисами є: - високі показники депопуляції; - негативне сальдо міграцій; - сильне скорочення населення. Причому найбільшу роль відіграє саме сальдо міграцій, за рахунок якого відбувається скорочення населення прискореними темпами та значними обсягами.

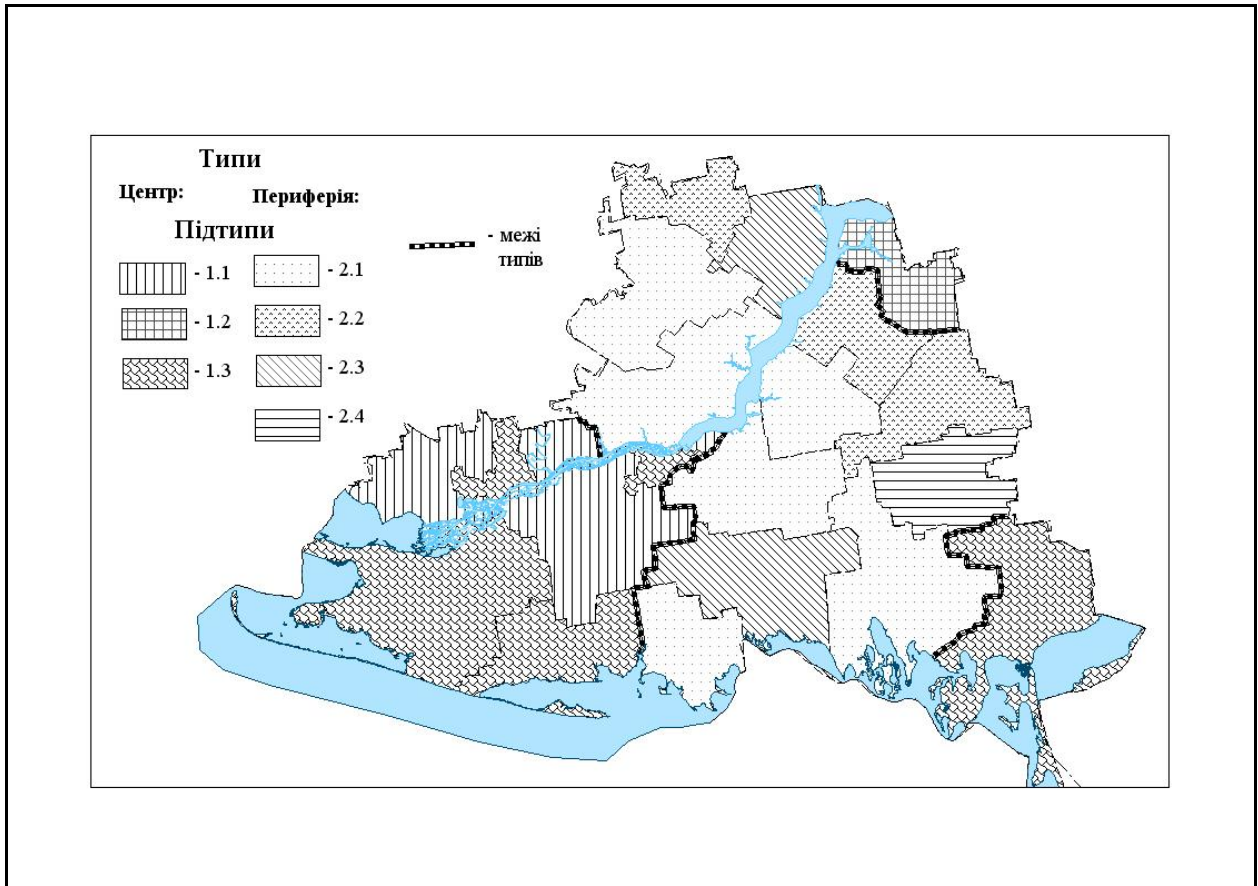
Підтип 2.1. В цей таксон входять Бериславський, Великоолександрівський, Каланчацький, Новотроїцький, Горностаївський та Каховський райони. Особливостями цього підтипу є: вищі за середньообласний показники смертності та, як наслідок, природного скорочення населення. Для районів цього виділу притаманними є від'ємні показники міграції та, відповідно, високе скорочення чисельності населення.

Підтип 2.2. До складу цього підтипу можна віднести три адміністративні райони - Великолепетиський, Високопільський та Нижньосірогозький. Для районів цього підтипу характерним є дуже високе природне скорочення населення та від'ємні показники міграції. А за рахунок одновекторності цих складових формування чисельності населення скорочення має високі значення.

Підтип 2.3. Особливостями цього підтипу є тотожність показників природного руху населення із середньо регіональними. Не відрізняється в принципі і показник внутрішньо регіональної міграції. Але від'ємне сальдо зовнішніх міграцій призводить разом із природним скороченням населення до зниження загальної чисельності населення. Склад підтипу – Нововоронцовський та Чаплинський райони.

Підтип 2.4. Іванівський район. Відрізняється надзвичайно високими обсягами скорочення населення, і перш за все, за рахунок надвисоких обсягів виїзду населення [2].

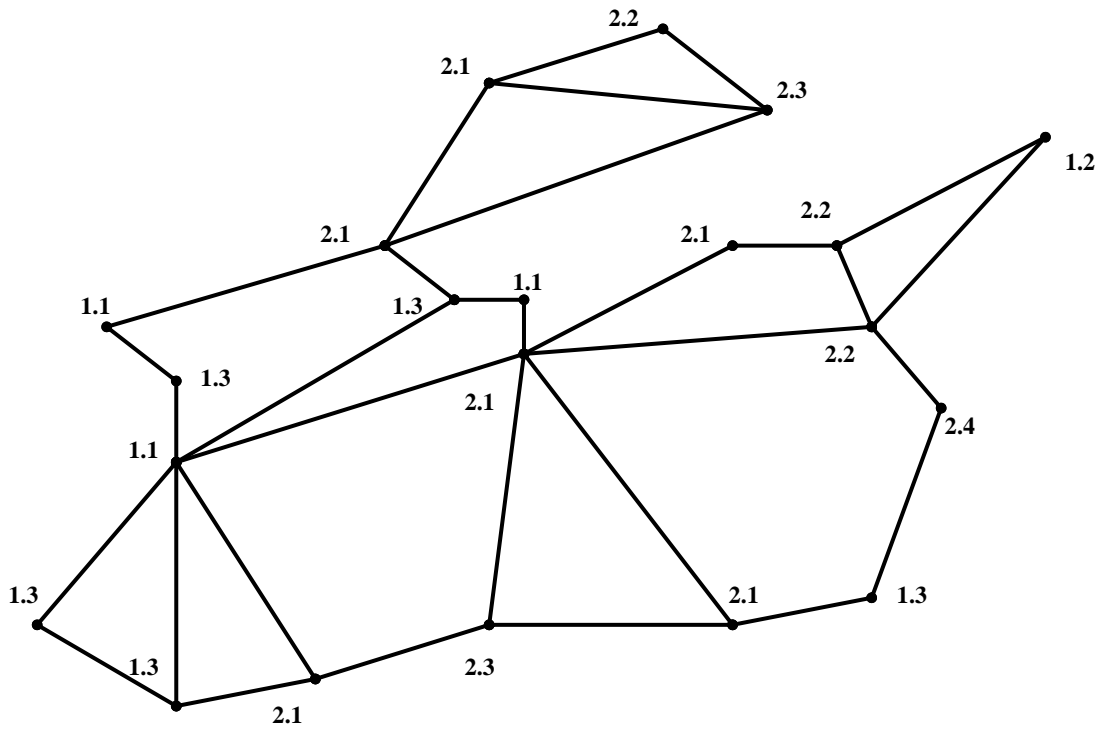
Просторовий розподіл адміністративних одиниць наведено на рис. 1.

Рис. 1 Типологія адміністративних одиниць Херсонської області за особливостями формування чисельності населення

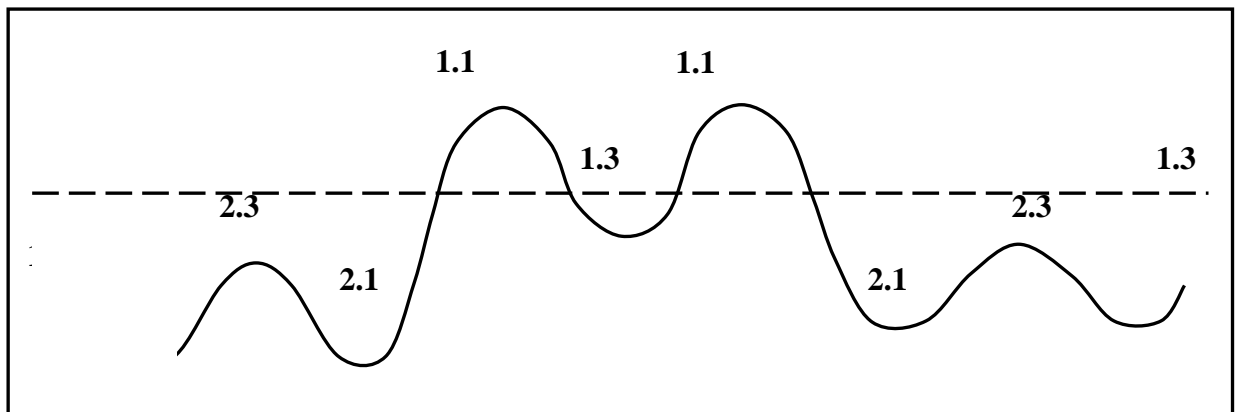
Для виявлення просторових закономірностей зміни показників формування населення нанесемо приналежність адміністративних одиниць області до виявлених в результаті проведеної типології таксонів на граф Херсонської області. Результати наводимо в рис. 2. Застосування цього методу дозволяє в достатній мірі формалізувати результати проведеного районування [3].

Власне конфігурація графа дозволяє виявити два крила (північне і південне). В топологічних центральних „місцях” графа знаходяться адміністративні одиниці з найбільш позитивними характеристиками процесів формування населення. Використовуючи результати проведеної типології та перепрацьованого графа побудуємо суспільно-географічний „профіль” результати якого наводимо в рис.3.

Рис. 2 Граф сусіднього положення адміністративних одиниць Херсонської області [1]

Як свідчить рисунок 3, показники формування чисельності населення змінюються в просторі синусоїдально, із загальним трендом до погіршення.

Рис. 3. Суспільно-географічний „профіль” Херсонської області за результатами типології

Цікавим на нашу думку є формування позитивних „форм рельєфу” в Чаплинському та Нововоронцовському районах (тип 2.3), які демонструють кращі показники в Периферії. Скоріш за все ці райони стали свого роду „центральними містами” для інших одиниць цього типу.

На нашу думку, запропонований підхід дозволяє достатньо ефективно виявляти просторові закономірності прояву суспільно-географічних процесів та беззаперечно потребує подальшого розвитку та конструктивної критики.

Література

1. Котовський І.М., Бойко В.М., Пилипенко І.О. Польові практики з географічних дисциплін. Методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх шкіл та студентів Інституту природознавства. Херсон: Вид-во ХДУ. – 2004. – 89 с.
2. Мальчикова Д.С., Пилипенко І.О. Деякі особливості розселення населення та його змін у межах Херсонської області // Печатное слово. Информационно-методический журнал издательства ХГУ. – №5 (10). – Херсон: Вид-во ХДУ, 2004. – С.70-73
3. Топчиев А.Г. Пространственная организация географических комплексов и систем. – К.; Одеса Выща школа. Головное изд-во, 1988 – С.147